

رمضان مبارک و فضایل آن

تتبع و نگارش:

امین الدین سعیدی - سعید افغانی

«مدیر مرکز مطالعات ستراتیژیک افغان و مسؤل مرکز کلتوری دحق لاره-

جرمنی»

این کتاب از سایت کتابخانه عقیده دانلود شده است.

www.aqeedeh.com

book@aqeedeh.com

آدرس ایمیل:

سایت های مفید

www.aqeedeh.com

www.islamtxt.com

www.ahlesonnat.com

www.isl.org.uk

www.islamtape.com

www.blestfamily.com

www.islamworldnews.com

www.islamage.com

www.islamwebpedia.com

www.islampp.com

www.videofarda.com

www.nourtv.net

www.sadaiislam.com

www.islamhouse.com

www.bidary.net

www.tabesh.net

www.farsi.sunnionline.us

www.sunni-news.net

www.mohtadeen.com

www.ijtehadat.com

www.islam411.com

www.videofarsi.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
فهرست مطالب

پیش گفتار	۵
رمضان مبارک و فضایل آن	۶
روزه و صحت:	۶
معالجه امراض چشم:	۹
فواید طبی روزه:	۱۰
پاکی نفس و تقلیل جرایم:	۱۰
ماه مبارک رمضان دارای فضایلی است که به برخی آن اشاره می شود:	۱۰
حفظ و صیانت ماه رمضان:	۱۱
خوشحالی های ماه مبارک رمضان:	۱۱
کلمه رمضان:	۱۲
معنای لغوی روزه:	۱۲
حکمت و فلسفه فرضیت روزه:	۱۳
حکم فرضیت روزه:	۱۳
حکم و حکمت فرضیت روزه:	۱۴
هدف روزه:	۱۵
روزه حقیقی:	۱۵
وقت فرضیت ماه مبارک رمضان:	۱۶
دعای دیدن ماه:	۱۷

- ۱۸ ..... اقسام روزه:
- ۱۸ ..... شش روز شوال:
- ۱۹ ..... روز عرفه برای غیر حاجی و روز عاشورا و روز قبل از آن:
- ۲۰ ..... گرفتن روزه در ماه محرم:
- ۲۰ ..... اکثر روزهای ماه شعبان:
- ۲۰ ..... روزهای دوشنبه و پنجشنبه:
- ۲۱ ..... روزه‌های ممنوعه:
- ۲۱ ..... حکم روزه نفلی برای زن شوهردار:
- ۲۱ ..... روزه مکر وه:
- ۲۲ ..... روزه حرام:
- ۲۳ ..... روزه بر کی فرض است؟:
- ۲۳ ..... مفهوم شرط بلوغ:
- ۲۳ ..... مفهوم شرط قادر بودن:
- ۲۴ ..... امراض:
- ۲۴ ..... شیخوخت و یا کبر سن:
- ۲۵ ..... مجاهد:
- ۲۵ ..... مسافر:
- ۲۶ ..... حمل:
- ۲۶ ..... ارضاع:
- ۲۷ ..... حائض و نفاس:
- ۲۸ ..... شدت گرسنگی و تشنگی:
- ۲۸ ..... ترس از هلاکت:

بی‌هوشی:	۲۸
جنون:	۲۹
حالاتی که شکستن روزه در آنها جایز است:	۲۹
شروط روزه:	۲۹
فرائض روزه:	۳۱
سنن و مستحبات روزه:	۳۱
وقت روزه:	۳۱
سحری «پس شب» و افطار:	۳۲
دعای افطار:	۳۲
دعا بعد از افطار:	۳۳
ثواب افطار دادن:	۳۳
امور باطل کننده روزه:	۳۳
مکروهات روزه:	۳۳
قضاء روزه:	۳۴
کفاره چیست؟	۳۴
فدیه:	۳۵
مقدار طعام واجب:	۳۵
مساوات میان «گناه» و کفاره یا جزاء:	۳۶
لیلة القدر:	۳۷
معنای قدر:	۳۸
لیلة القدر در کدام یکی از شب‌های رمضان می‌باشد:	۳۸
دعای لیلة القدر:	۳۸

- ۳۹ .....ارمغان‌های رمضان:
- ۳۹ .....اهمیت روزه در تناسب با نماز:
- ۴۰ .....فلسفه و حکمت فرضیت سی روز روزه در یک سال:
- ۴۰ .....پیام رمضان به روزه‌داران:
- ۴۱ .....انصراف از تصمیم روزه:
- ۴۱ .....اهانت و توهین به روزه:
- ۴۱ .....استعمال سرمه و قطره چکان:
- ۴۲ .....زرق یا پیچکاری:
- ۴۳ .....حجامت:
- ۴۳ .....غسل جنابت و یا غسل تبرد:
- ۴۴ .....حکم بوسه کردن در روزه:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیش گفتار

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [البقرة: ۱۸۳].

«ای مؤمنان، روزه بر شما مقرر شده است، چنان که بر پیشینیان مقرر شده بود، باشد که تقوی پیشه کنید.»

چهارده قرن قبل پیامبر اسلام حضرت محمد ﷺ اعلام داشت: «صُومُوا تَصِحُّوا» «روزه بگیرید تا سحتمند شوید». پیغمبر اسلام فرموده است: «معدة محل هر درد است: از پر خوری و خوردن غذا نا مناسب جلوگیری کنید. این عمل شما شفاء بخش همه دردها و امراض بشمار می رود». طبق روایات تاریخی روزه نه تنها در بشریت مروج و معمول است، بلکه علمای حیوان شناسی بر این عقیده اند که: حتی حیوانات هم از روی غریزه خدادادی برخی از اوقات روزه می گیرند. از جمله حیوانات درنده از قبیل شیر و پلنگ و ببر، علماء می گویند که: این حیوانات در هفته یک روز از خوردن هر گونه غذا خود داری می نمایند.

رمضان مبارک و فضایل آن

روزه و صحت:

طب بشری امروز بعد از چهارده قرن متوجه شد که روزه بسیاری از امراض را تداوی و معالجه می‌نماید، بدین اساس در بسیاری از کشورها آغاز به تأسیس کلینک‌های روزه داری نموده‌اند. روزه نه تنها بر روح و روان و اخلاق انسان تاثیر می‌گذارد بلکه موجب زیبایی جسمی انسان هم می‌گردد. طب قدیم هم در زیاتر از اوقات مریضان خویش را به امساک از پر خوری منع نموده و به این امر معتقد بود که تقلیل در پر خوری مانع دفع بسیاری از امراض در وجود انسان می‌گردد. طب جدید هم بر این امر معتقد است که امساک و روزه در جلوگیری بسیاری از امراض مؤثر است صرف نام آنرا (رژیم غذایی گذاشتند) که ما مسلمانان آنرا به روزه مسمی نموده ایم. دوکتوران روزه را یکی از بهترین عوامل صحتمندی بشری شمرده‌اند. ۱- پرفیسور دوکتور پوشر دانشمند فرانسوی می‌گوید: (روزه بهترین وسیله برای صحت و سلامتی وجود انسان بشمار می‌رود) روزه برای صحت انسان است، روزه برای استراحت معده، روده و منظم کردن ترشحات معدوی و در نهایت برای منظم ساختن هاضمه مفید و مؤثر می‌باشد. روزه معالجه و تداوی است که از آن فقیر و سرمایه دار بطور مساویانه می‌تواند استفاده بعمل آرد. ۲- داکتر الکسیس کارل می‌گوید: (با روزه گرفتن قند در جگر می‌ریزد و چربی‌هایی که در زیر پوست ذخیره شده‌اند، پروتئین‌های عضلات و غدد، و سلولهای کیسه صفرا، آزاد شده به مصرف تغذیه می‌رسند). ۳- داکتر ژان فروموزان: (معالجه با روزه را به شتشیوی احشاء تعبیر نموده و می‌گوید: در آغاز روزه، زبان انسان کمی سنگین و بو دار است ... که بعد از سه، چهار روز بوی زبان بر طرف می‌گردد. اسید اوریک ادرار کاهش می‌یابد، و در نتیجه برای انسان روزه دار احساس سبکی و خوشی خارق العاده رخ

می‌دهد و همه وجود انسان بسوی استراحت می‌رود). ۴- داکتر تومانیانس: می‌گوید: «فایده بزرگ کم‌خوری و پرهیز از صرف غذاها، در یک مدت کوتاه، آن است که، چون معده در طول مدت یازده ماه مرتب پر از غذا بوده و در مدت یک ماه روزه داری مواد غذای شکم خود را دفع می‌کند و همین‌طور (کیسه صفرا) که برای حل و هضم غذا مجبور است که مواد صفرای خود را مصرف کند، در مدت سی روز ترشحات صفراوی را صرف در حل و هضم غذای باقی مانده و جمع شده در معده بمصرف می‌رسند. جهاز هاضمه بدن در نتیجه کم‌خوری استراحت نموده، و به رفع خستگی می‌پردازد. روزه یعنی کم‌خوردن و کم‌نوشیدن در مدت معینی از سال است و این بهترین راه برای سلامتی وجود انسان بشمار می‌رود. هم طب قدیم و هم طب جدید بر اهمیت این امر صحه گذاشته است. روزه برای تداوی امراض جهاز هاضمه، کلیه، کبد (کیسه صفرا) که بسیاری از امراض این بخش را حتی با دواها نمی‌توان معالجه کرد، می‌توان آنرا به روزه تداوی و معالجه نمود. روزه بهترین معالجه و تداوی برای امراض سوء هاضمه بوده، مرض مخصوص کبد (کیسه صفرا) که موجب «یرقان» (زردی) می‌گردد بهترین معالجه آن همین روزه است بخاطر اینکه این مرض زیادتراً از اوقات به واسطه فعالیت بیش از حد کبد بوجود می‌آید و موجب خستگی کبد گردیده که به اثر آن کیسه صفرا از فعالیت می‌افتد و نمی‌تواند صفرا را از خون بگیرد». ۵- داکتر گوئل پا می‌گوید: تعدادی زیادی از امراض روده که به اثر تخمیر غذا در روده‌ها بوجود می‌آید نه به اثر دوا بلکه به اثر روزه بر طرف می‌گردد. ۶- داکتر الکسی سوفورین می‌گوید: جسم در هنگام روزه به جای غذا از مواد داخلی استفاده کرده و آنرا به مصرف می‌رساند. که در نتیجه آن مواد فاضله و عفونی که در جسم تجمع می‌کند و بحیث ریشه و خمیره بیماری مبدل می‌گردد، با گرفتن روزه از بین رفته، و روزه عامل ریشه کن شدن تعدادی زیادی از امراض بشمار می‌رود. دکتر الکسی سوفورین می‌گوید: باید انسان جسم خود را با روزه از داخل پاک و نظیف کرداند. ۷- داکتر کارلو معتقد

است: هر انسان باید در ظرف یک سال مدتی از خوردن غذا زیاد جلو گیری کند. زیرا تداوم روزمره غذا موجب تکثر و تولد و در نهایت موجب رشد می‌کروبا در وجود انسان می‌گردد. که با احتیاط و کم خوری میکروبا در وجود انسان رو به ضعف و تقلیل می‌روند. و بهترین معالجه در دفع میکروبا در وجود انسان همان روزه است که دین اسلام برای سلامتی وجود انسان واجب گردانیده است. ۸ - داکتر رو می‌گوید: حتی بسیاری از امراض سفلیس را تنها می‌توان با روزه و امساک تداوی کرد. ۹- «بندیک» عالم فیزیولوژیست می‌گوید: «یک دوره روزه سی و یک روز است... در این مدت در ترکیب خون هیچ نوع اختلاطی به هم نرسیده و آن نوری که در برخی از روزه داران ملاحظه می‌شود، و آن حالت جوانی و نشاط که برای روزه داران رخ می‌دهد عامل همه آن روزه است». ۱۰- «اوتو بو خنگر». یکتن از محققان مشهور جهان در عرصه طب می‌گوید: «اکثر امراض حاد و مزمن را می‌توان با وسیله روزه بهبود بخشید و یا حد اقل از شدت آن کاست. وی می‌گوید: در هنگام روزه جسم انسان همه مواد فاضله را جمع آوری نموده و به احراق آن می‌پردازد، نیروهای نو ساز بدن به هنگام روزه فعال می‌گردند و — تصفیه و ترمیم بافت‌های بدن می‌پردازد. مدت پنجاه سال که از تاسیس «کلینک اوتو بو خنگر» سپری می‌شود بیشتر از پنجاه هزار انسان در این مرکز صحتی تنها با روزه تداوی و معالجه گردیده‌اند. ۱۱- داکتر عبد العزیز اسماعیل پاشا دانشمند مشهور مصری در حالاتی ذیل برای معالجه از روزه استفاده نموده است:

الف: در مورد اضطرابات مزمن امعاء هنگامی که مقرون با تخمیر مواد زلالیه و مواد نشائسته بی باشد. در این موقع روزه، مخصوصاً از جهت نیاشامیدن آب میان دو خوراک و ایجاد فاصله طولانی نوبت‌های غذا، علاج قطعی است و این خصوصیت در مورد ماه مبارک رمضان صدق کامل دارد.

ب: هنگام زیاد شدن وزن که به اثر پر خوری و تقلیل حرکت بوجود می‌آید، روزه با رعایت اعتدال در غذا، افطار و اکتفاء به آب هنگام سحر نسبت به هر معالجه مفید

تر و مؤثر تر است.

ج: جلوگیری از مرض شکر.

د: جلوگیری از فشار خون.

ه: جلوگیری از التهاب حاد و مزمن کلیه‌ها که مقرون با ترشح و تورم باشد.

و: جلوگیری از امراض قلب که توام با تورم باشد.

ز: جلوگیری از التهاب‌ها مزمن مفاصل، بخصوص که توام با امراض چاقی باشد که اغلباً در بین زنان در سنین چهل سالگی بوجود می‌آید. تجارب نشان داده است که با گرفتن روزه درجات این مرض نسبت به سایر معالجه‌های برقی، خونی و استعمال دواها، و استعمال تخنیک‌های پیشرفته طب جدید، در وجود انسان تقلیل و تخفیف می‌یابد. ۱۲-
 داکتر کارلو می‌گوید: چون تعداد امراض بیشتر گردیده است مجبور هستم همه انسان‌ها (اعم از فقیر و غنی) را از تداوی و معالجه که آنرا پیامبر اسلام در جزیره العرب تشریح نموده و بنام روزه آنرا مسمی ساخته است، با خبر سازم.

معالجه امراض چشم:

۱۳- داکتر آندر پاسک معتقد است: در صورتیکه انسان، پرابلم‌ها و ناراحتیهای وخیم در چشم از جمله ورم‌ها، ورم شبکیه، ورم بافت ملتحمه، آب مروارید و آب سبز در چشم مبتلا باشد. حتما باید روزه گیرد. ۱۴- داکتر «آلن مویل» می‌گوید: روزه دارای چهار فایده اساسی است: ۱- مانع تجمع مواد سمی در بدن انسان می‌گردد. ۲- روزه باعث می‌گردد که جهاز هاضمه بدن استراحت نسبی یابد. ۳- به وسیله روزه بدن انرژی خود را صرف دفع سموم در بدن می‌نماید. ۴- نیروی حیاتی در بدن انسان تحریک یافته و موجب تقلیل مواد فاضله در بدن می‌گردد.

فواید طبی روزه:

اگر نظریات اطباء را در مورد فوایدی روزه بصورت کل جمع بندی نماییم، فواید روزه را از ناحیه طبی بطور ذیل می‌توان چنین خلاصه و فورمولبندی نمود: ۱- جلوگیری از اختلال و مزمن شدن روده‌ها و بخصوص در هنگامی که فرمانتاسیون و تخمیرات معده و روده، مریض را دچار دردهای شدید می‌سازد. ۲- جلوگیری از چاقی که معمولاً ناشی از پر خوری می‌شود. ۳- جلوگیری از فشار خون. ۴- جلوگیری از امراض شکر و قند. ۵- تداوی و معالجه امراض چشم (از جمله ورم‌ها، ورم شبکیه، ورم بافت ملتحمه، آب مروارید و آب سبز در چشم) ۶- جلوگیری از امراض قلب که توام با تورم باشد. ۷- جلوگیری از التهاب‌های مزمن مفاصل، بخصوص که توام با امراض چاقی باشد. ۸- تداوی اکثر امراض حاد و مزمن. ۹- تداوی امراض جهاز هاضمه، کلیه، کبد (کیسه صفرا) ۱۰- معالجه و تداوی امراض سوء هاضمه، مرض مخصوص کبد (کیسه صفرا) که موجب «یرقان» (زردی) می‌گردد.

پاکی نفس و تقلیل جرایم.

بر اساس تحقیقات بعمل آمده علما بدین باور اند که: امار جرایم، قتل و قتال و نزاع‌ها در ماه مبارک رمضان در کشورهای اسلامی به قوس نزولی خود می‌رسد. فضیلت ماه مبارک رمضان از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ». «کسی که از روی ایمان و امید کسب اجر و پاداش، ماه رمضان را روزه بگیرد گناهان (صغیره) گذشته او بخشوده می‌شود».

ماه مبارک رمضان دارای فضایلی است که به برخی آن اشاره می‌شود

اول: خود ماه مبارک رمضان ماه رمضان ماهی است، که روزه گرفتن در این ماه بر مسلمانان فرض گردیده است.

دوم: موجودیت لیلۃ القدر در این ماه که برکت و خیر این شب، بهتر و بیشتر از هزار ماه است.

سوم: نزول صحف و کتب آسمانی: مطابق به روایات دینی، صحف ابراهیم در اوایل ماه مبارک رمضان، تورات در ششم ماه رمضان، انجیل در سیزدهم ماه رمضان، زبور داود علیه السلام در هژدهم ماه رمضان و قرآن عظیم الشان در ۲۳ ماه رمضان بطور مجموعی به بیت المعمور و بعداً در بیست و سه سال بر پیامبر اسلام حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم نازل یافته است.

چهارم: مطابق به روایات دینی و شواهد تاریخی: اولین فیصله میان حق و باطل (غزوه بدر) هم در ماه مبارک رمضان صورت گرفته است. و قرآن عظیم الشان این غزوه را بنام «یوم الفرقان» مسمی نموده است. همچنان مطابق به برخی از روایات تاریخی: می‌گویند که فتح مکه هم در ماه مبارک رمضان صورت پذیرفته است.

حفظ و صیانت ماه رمضان:

در ماه مبارک رمضان دو نوع حفظ و دو صیانت در برابر انسان بوجود می‌آید: ۱- حفظ انسان از وسوسه‌های شیطان ۲- حفظ انسان از گرفتاری‌های عذاب الهی

خوشحالی‌های ماه مبارک رمضان:

روزه دار در ماه رمضان دارایی دو خوشحالی در یک روز می‌باشد: ۱- وقتی که روزه دار روزه خویش را افطار می‌کند. ۲- دومین خوشحالی ملاقات با ذات پروردگار در روزه قیامت است. در حدیث شریف آمده است: «کسیکه با ایمان و احتساب (نیت کسب ثواب) روزه گیرد، تمام گناهان را که قبلاً مرتکب گردیده باشد، بخشیده می‌شود»^۱.

۱- روای حدیث بخاری و مسلم.

کلمه رمضان:

رمضان ماهی است که بشوید، هم بسوزد. بشوید به آب توبه دل‌های مجرمان را، بسوزد به آتشی گرسنگی تن‌ها بندگان را، رمضان در لغت از (رمضا) به معنای شدت حرارت و یا به معنای سنگ گرم و داغی گرفته شده است و این بدین معنای که اگر این سنگ داغ را به هر چه بگذارند آنرا بسوزند. و یا هم رمضان از «رمض» گرفته شده است که به معنای باران است که بر هر چه برسد، آن را بشوید. واقعا این کلمه از دقت و لطافت خاصی برخوردار است، چون در این ماه گناهان انسان بخشیده می‌شود، بناء بر مسلمانان است تا به ضمیمه ماه رمضان همیشه کلمه مبارک را اضافه نماید، و همیشه آنرا بنام «ماه مبارک رمضان» یاد نمایند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «إنما سمی الرمضان لأنه یرمض الذنوب». «ماه رمضان به این نام مسمی شده بخاطر آنکه گناهان را می‌سوزاند». پیغمبر صلی الله علیه و آله در جای دیگری می‌فرماید: «ماه رمضان ماه است که آن گناهان مؤمنان پاک و شسته می‌شود و خداوند جل جلاله ایشان را می‌بخشد». ماه رمضان از جمله یکی از ماه‌های است که نامش در قرآن ذکر یافته است. این ماه در روایات و فرهنگ اسلامی بخشی از برنامه ریزی الهی برای تربیت بشری تلقی می‌شود، که از برکت آن هر سال تحولی فکری، و فرهنگی در جامعه اسلامی پدید می‌آید. همچنان در روایات اسلامی، ماه مبارک رمضان، ماه خدا و میهمانی امت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله خوانده شده است و خداوند متعال در این ماه در نهایت کرامت و مهربانی پذیرایی می‌کند؛ پیامبر اسلام می‌فرماید: «ماه رجب ماه خدا، ماه شعبان ماه من و ماه رمضان ماه امت من است، هر کس که در این ماه روزه بگیرد بر خداست که گناهان‌شان را ببخشد».

معنای لغوی روزه:

روزه یا «صوم» یا «صیام» به معنای باز داشتن و خودداری کردن از چیزی را گویند. و در اصطلاح شریعت منظور از صوم آنست که شخص از صبح صادق طلوع فجر دوم تا غروب آفتاب خود را از مفطرات یعنی آنچه مورد اشتهای شکم و فرج است به نیت مخصوص نگاه کند.

حکمت و فلسفه فرضیت روزه:

حکمت و فلسفه فرضیت روزه بالای مسلمانان برای تقویت روح مسلمانان برای مقاومت با تمایلات و هوس‌های جسم است. زیرا روزه قدرت هوس‌های بدن را تقلیل می‌دهد و انسان را از بسیاری تمایلات نفسانی که لایق مقام انسان نیست باز می‌دارد. و بدین ترتیب روزه روح انسان را تقویت می‌کند.

حکم فرضیت روزه:

بر اساس حکم الهی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [البقرة: ۱۸۳].

«ای مؤمنان، روزه بر شما مقرر شده است، چنان که بر پیشینیان مقرر شده بود، باشد که تقوی پیشه کنید». و هم حدیث مبارک: «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحُجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ». «اسلام بر پنج چیزی بنا گردیده است، اقرار بر اینکه لائق پرستش و عبادت هیچکس بجز ذات الله تبارک و تعالی نیست و حضرت محمد ﷺ فرستاده خداوند ﷻ است، برپا کردن نماز، دادن زکات، و حج بیت الله شریف و روزه ماه مبارک رمضان!». همچنان اجماع امت بر اینست که روزه ماه رمضان فرض و یکی از

ارکان اسلام و ضروریات دین است و کسی که فرضیت آن را انکار کند کافر و مرتد است!^۱

حکم و حکمت فرضیت روزه:

روزه از قدیم الزمان بین انسان‌ها مروج بوده، اگر ادبیات و قصص مصریان قدیم، چینی‌ها، یونانی‌ها را مورد مطالعه قرار دهیم در خواهیم یافت که روزه با تفاوت‌های روزه فعلی مسلمانان وجود داشته در آن زمان روزه‌های یک روزه یک هفته‌ای و یا روزه که روزه داران از خوردن برخی از خوراکی‌ها ممنوع بودند از جمله خوردن گوشت و یا غیره مأكولات، طوریکه مظاهر این روزه را می‌توان امروز هم در کشورهای اروپایی و برخی از کشورهای آسیایی و پیروان سایر مذاهب از جمله در مذهب کاتولیک‌ها و پروتستان‌ها مشاهده کرد. روزه و حکم قطعی روزه برای مسلمانان بروز دوم ماه شعبان سال دوم هجرت توسط این آیه مبارکه برای مسلمانان ابلاغ گردید. ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ﴾ [البقرة: ۱۸۵]. «ماه رمضان ماه است که در آن قرآن نازل شده که رهنمایی مردم است و دلایل هدایت و تمیز بین حق و باطل می‌باشد». پروردگار با عظمت ما امر فرمود: ﴿فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ «هر که از شما آنرا بیابد روزه این ماه را بگیرد». قرآن مجید شهادت می‌دهد که روزه در تمام ادیان آسمانی فرض بوده و در نظام عبادت هر امتی حیثیت بخش لازمی را داشته است ﴿كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ﴾ [البقرة: ۱۸۳]. «طوریکه فرض گردانیده شده بود بر کسانی که پیش از شما بودند». پیامبر اسلام ﷺ می‌فرماید: «اگر شخصی بدون عذر شرعی و مرض، یک روزه را ترک کند اگر تمام عمر روزه بگیرد باز هم تلافی آن را

نمی‌توان کرد». (روای حدیث احمد، ترمذی، ابوداود). زمانیکه حضرت محمد ﷺ به مدینه منوره هجرت کرد، ملاحظه کرد که در آن دیار برخی از مردمان در روز عاشورا روزه می‌گرفتند، مسلمانان با آنحضرت ﷺ مراجعه نموده و در مورد خواستار هدایت گردیدند، آنحضرت ﷺ خود روزه گرفت و به پیروان خویش امر کرد تا روزه بگیرند. در صحیح بخاری از ابن عمر رضی الله عنهما نقل شده است: «صَامَ النَّبِيُّ ﷺ: عَاشُورَاءَ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ تُرِكَ». و نیز در صحیح بخاری از عایشه رضی الله عنها نقل شده است که: «رسول خدا به روزه روز عاشورا امر کرد تا هنگامی که روزه ماه رمضان واجب شد. آنگاه فرمود: «هر کس می‌خواهد روز عاشورا را روزه بگیرد و هر کسی می‌خواهد افطار کند». شخص حضرت محمد ﷺ قبل از فرضیت ماه مبارک رمضان، روزه می‌گرفت. و به این عبادت آشنایی داشت. پیامبر اکرم محمد ﷺ فرموده‌اند: «إِذَا دَخَلَ رَمَضَانُ فَتَّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ». و فی روایة: «فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ ، وَعُلِّقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ وَسُلِّسَتْ الشَّيَاطِينُ». و فی روایة: «فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ». «چون ماه مبارک رمضان داخل شود، درهای آسمان کشاده شود. در روایت دیگری آمده است که درهای بهشت کشوده می‌شود و درهای دوزخ بسته و شیاطین در زنجیر کرده می‌شوند. و در روایتی آمده است که درهای رحمت باز می‌شود».

هدف روزه:

هدف واقعی روزه متقی شدن انسان است. ﴿لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ تقوی گوهر اخلاق است، که از محبت الهی، از ایمان به الله جل جلاله درک صفات رحمت، کرم، فضل و خوف خداوند جل جلاله بوجود می‌آید.

روزه حقیقی:

روزه حقیقی روزه ای است که انسان با تمام احساس و شعور کامل به ادای آن اقدام نماید. و از تمام مکروهاتی که روزه را بی روح و بی مفهوم می‌سازد از آن جلو

گیری بعمل آرد. پیامبر اسلام می‌فرماید: «وقتی که انسان روزه می‌گیرد لازم است که گوش‌ها، چشم‌ها، زبان، دست‌ها و تمام اعضای بدن خود را از کارهای نا پسندیده باز دارد».

وقت فرضیت ماه مبارک رمضان:

خداوند پاک در سوره بقره (آیات ۱۸۳ - ۱۸۵) می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۱۸۳﴾ أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۸۴﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْءَانُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْتُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۱۸۵﴾ [البقرة: ۱۸۳-۱۸۵]. «ای مؤمنان! روزه بر شما فرض گردیده چنانچه بر کسانی که پیش از شما بودند فرض گردیده بود تا پرهیزکار شوید و خلعت تقوی را در بر کنید. روزه در روزه‌های شمرده شده و اندک بر شما فرض گردانیده شده، پس هر کدام از شما که مریض و یا در سفر باشد برایش رواست که روزه را بخورد و قضای آنرا در روزهای دیگر بیاورد و بر کسانی که به مشقت زیاد از عهده آن می‌برآیند فدیة است به اندازه خوراک یک روزه یک مسکین، و هرکس به خوشی و رضای خود در فدیة افزودی به عمل آرد و بیش از یک نفر مسکین را سیر سازد برایش بهتر است. روزه گرفتن تان برای شما بهتر است اگر می‌دانید. ماه رمضان ماهیست که در آن قرآن نازل شده که برای مردم وسیله هدایت و دلایل روشن از رهنمایی و وسیله امتیاز حق از باطل است. پس هرکس حاضر آن ماه باشد و آنرا در یابد آنرا بگیرد و هرکس مریض و یا در سفر باشد برایش رواست که آنرا نگیرد و قضای آنرا در

روزهای دیگری بیاورد و شماره روزهای فوت شده را تکمیل کند. خداوند خواهان آسانی و سهولت بر شماست و اراده عسرت و دشواری بر شما را ندارد، و بر اینکه شما، شمار آنرا تکمیل کنید و برای اینکه خدای خود را به بزرگی یاد کنید شما را رهنمونی کرده و باشد که شما با سپاس و شکر گزار و منت بار خدای خود باشید».

روزه وقت فرض می‌گردد زمانیکه تاکید به رویت هلال ماه مبارک رمضان صورت بپذیرد. بدین اساس دین اسلام بر مسلمانان واجب گردانیده است تا به تاریخ (۲۹ شعبان) برای دیدن هلال ماه رمضان اهتمام بخرج دهد. ۱- رویت ماه مبارک رمضان باید توسط دو نفر مسلمان (خواه مرد باشد یا زن) عاقل، بالغ و عادل تصدیق گردد. ۲- اگر رویت ماه مبارک توسط عدده زیادی از مردم تصدیق گردد، در این صورت شرط عادل بودن از بین می‌رود. ۳- در صورتیکه آسمان ابر آلود باشد بناء با تکمیل ۳۰ روز از ماه شعبان فرضیت روزه حتمی می‌گردد. زمانیکه رویت ماه مبارک رمضان بعمل آمد بر مسلمانان لازم است تا خود روزه گیرند و خبر آنرا بین همه مسلمانان پخش نمایند. اگر رویت ماه مبارک رمضان در یکی از کشورها صورت گیرد بر سایر مسلمانان است که به مجرد وصول خبر، روزه بگیرند. پیامبر اسلام حضرت محمد مصطفی ﷺ فرموده است: «صُومُوا لِرُؤْيَيْتِهِ وَأَفْطَرُوا لِرُؤْيَيْتِهِ فَإِنْ غُمِّيَ عَلَيْكُمُ الشَّهْرُ فَعُدُّوا ثَلَاثِينَ». «هلال را دیده روزه گیرید و هلال را دیده روزه را پایان دهید و اگر در (۲۹) شعبان هلال دیده نشد پس حساب شعبان را (۳۰) پوره نمائید»^۱.

دعای دیدن ماه:

پیامبر ﷺ وقتی ماه نو را مشاهده می‌کردند، چنین دعا می‌خواندند. «اللَّهُمَّ أَهْلَهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ، رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ، هِلَالُ خَيْرٍ وَرُشْدٍ». «خدایا! طلوع

مهتاب را بر ما همراه آرامش و ایمان، سلامتی و اسلام بگردان. ای مهتاب! خدای من و خدای تو الله واحد است». آرزومندم این مهتاب هدایت و خیر باشد.

اقسام روزه:

۱- فرض: روزه فرض در تمام سال فقط روزه گرفتن ماه مبارک رمضان بر مسلمانان فرض است.

۲- واجب: روزه‌ای است که نذر شده باشد و روزه کفاره واجب است. اگر شخصی روزه‌ای روز معینی را نذر کرده باشد، روزه گرفتن همان روز ضرور می‌باشد. اما اگر روزه را معین نکرده بود هر وقت که بخواهد می‌تواند روزه بگیرد. اما تاخیر آن بدون دلیل لازم نیست.

۳- سنت: روزه‌های است که پیامبر اسلام گرفته باشد و مسلمانان را به گرفتن آن ترغیب نموده باشد. از جمله: روزه، روز نهم و دهم محرم بطور مسلسل. روزه، یوم عرفه یعنی نهم ذو الحجة الحرام. روزه، ایام بیض: یعنی روزه گرفتن در روزهای (۱۳، ۱۴، و ۱۵) هر ماه.

۴- نفل: روزه نفلی، روزه غیر از روزه‌های فرض، واجب و مسنون، را روزه نفلی می‌گویند که روزه گرفتن در آن مستحب است از جمله: (شش روز روزه گرفتن در ماه شوال المکرم، روزه گرفتن روزهای دوشنبه و پنجشنبه، روزه گرفتن هشت روز در دهه اول ذو الحجة).

شش روز شوال:

از ابو ایوب انصاری رضی الله عنه روایت است که: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ». «کسی که ماه رمضان و بدنال آن شش روزه از ماه شوال را روزه بگیرد مانند اینست که یک سال کامل را روزه گرفته باشد»^۱.

روز عرفه برای غیر حاجی و روز عاشورا و روز قبل از آن:

از ابو قتاده روایت است: «سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ؟ فَقَالَ: يُكْفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ وَالْبَاقِيَةَ. وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ فَقَالَ: يُكْفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ». «از پیامبر صلی الله علیه و آله در باره روزه روز عرفه سؤال شد فرمود: گناهان سال گذشته و سال جاری را از بین می‌برد، و در باره روزه روز عاشورا از او سؤال شد فرمود: گناهان سال گذشته را از بین می‌برد»^۲. از ام الفضل بنت حارث روایت است: «أَنَّ نَاسًا اخْتَلَفُوا عِنْدَهَا يَوْمَ عَرَفَةَ فِي صَوْمِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ بَعْضُهُمْ: هُوَ صَائِمٌ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَيْسَ بِصَائِمٍ. فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ بِقَدَحٍ لَبَنٍ وَهُوَ وَقَفَ عَلَى بَعِيرِهِ فَشَرِبَهُ» «مردم در روز عرفه در باره بودن پیامبر صلی الله علیه و آله نزد من بحث و جدال کردند. بعضی از آنها گفتند: او روزه است و بعضی دیگر گفتند: روزه نیست. من ظرفی از شیر را برایش فرستادم، ایشان در حالی که روی شترش در عرفه ایستاد بود آن را نوشید»^۳. از ابو غطفان بن طریف مری روایت است: از ابن عباس رضی الله عنهما شنیدم که می‌گفت: «حِينَ صَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ يَوْمٌ تُعْظَمُهُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: فَإِذَا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ - إِنْ شَاءَ اللَّهُ - صُمْنَا الْيَوْمَ التَّاسِعَ. قَالَ فَلَمْ يَأْتِ الْعَامُ الْمُقْبِلُ حَتَّى تُوَفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله». «وقتی پیامبر صلی الله علیه و آله روز عاشورا را روزه گرفت و به روزه گرفتن آن دستور داد، مردم گفتند: ای رسول خدا عاشورا روزی است که یهود

۱- صحیح سنن ابو داود: ۲۱۲۵، صحیح مسلم: ۲/ ۱۱۶۴/۸۲۲، سنن الترمذی: ۷۵۶/۱۲۹/۲، سنن ابن ماجه: ۱/ ۱۷۱۶/ ۵۴۷.

۲- صحیح مسلم: ۲/ ۱۱۶۲/۸۱۸.

۳- صحیح امام بخاری، فتح الباری: ۴/ ۱۹۸۸/۲۳۶، صحیح مسلم: ۱۱۲۳/۷۹۱/۲، سنن ابوداود، ابن المعبود: ۷/ ۲۴۲۴/۱۰۶.

و نصاری آن را بزرگ می‌دارند. پیامبر ﷺ فرمود: سال بعد انشاء الله روز نهم را هم روزه می‌گیریم. ابن عباس رضی الله عنهما گفت: قبل از آنکه روز نهم سال بعد بیاید پیامبر ﷺ فوت کرد^۱.

گرفتن روزه در ماه محرم:

از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر ﷺ فرمود: «أفضل الصيام بعد شهر رمضان شهر الله المحرم وأفضل الصلاة بعد الفريضة صلاة الليل». «بهترین روزه بعد از ماه رمضان روزه ماه محرم و بهترین نماز بعد از نمازهای فرض نماز شب است».

اکثر روزهای ماه شعبان:

از عایشه رضی الله عنها روایت است: «ما رأيت رسول الله ﷺ استكمل صيام شهر قط إلا شهر رمضان وما رأيت في شهر أكثر منه صياماً في شعبان» «پیامبر ﷺ را ندیدم که ماهی را کامل روزه بگیرد، مگر ماه رمضان و او را ندیدم که در هیچ یک از ماه‌ها به اندازه ماه شعبان روزه بگیرد»^۲.

روزهای دوشنبه و پنجشنبه:

از اسامه بن زید روایت است: «إِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَصُومُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ وَسُئِلَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: إِنَّ أَعْمَالَ الْعِبَادِ تُعْرَضُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ». «پیامبر ﷺ روز دوشنبه و پنجشنبه را روزه می‌گرفت. در باره از او سؤال شد، فرمود: اعمال بندگان در این دو روز (پیش خدا) عرضه می‌شود»^۳. پیغمبر اسلام در سفر و حضر در روزهای بیض (۱۳، ۱۴، ۱۵، هر ماه) افطار نمی‌گردد. (نسائی، ترمذی). قابل تذکر است روزه ثوابی را هر زمانیکه از ادامه آن خسته شدید می‌توانید آنرا افطار نمایید.

۱- صحیح سنن ابو داود: (۲۱۳۶)، صحیح مسلم: ۱۱۳۴/۷۹۷/۲.

۲- صحیح امام مسلم: ۱۹۶۹/۲۱۳/۴، صحیح امام مسلم: ۱۷۵/۸۱۰/۱۱۵۶، سنن ابو داد: ۲۴۱۷/۹۹/۷.

۳- صحیح سنن ابو داود: ۲۱۲۸.

روزه‌های ممنوعه:

در ایام ذیل گرفتن روزه ممنوع می‌باشد:

- ۱- گرفتن روزه در ایام شک یعنی اینکه سایر مسلمین روز دار نباشند ولی به زعم خویش روزه بگیرد. یوم شک: (یوم شک یا روز شک)، روز ۳۰ ماه شعبان را گویند که در شامگاه روز ۲۹ شعبان، مهتاب دیده نشود و به طور قطعی هم معلوم نباشد که فردا ۳۰ شعبان است یا اول رمضان. در این روز، روزه گرفتن مکروه تحریمی است. (حضرت عمار بن یاسر رضی الله عنه از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت نموده‌اند که: «من صام اليوم الذی شک فیه فقد عصی أبا القاسم». «کسی که یوم شک را روزه بگیرد با پیامبر صلی الله علیه و آله مخالفت کرده است»^۱. (روز عیدین عید فطر و عید اضحی، یازدهم، دوازدهم، سیزدهم ذوالحجّه). ۲- گرفتن روزه در روز عیدین (عید فطر و عید الاضحی) ۳- گرفتن روزه در دوره حیض و نفاس. ۴- همچنان حضرت محمد صلی الله علیه و آله روزه بدون افطار و سحر را منع نموده است.

حکم روزه نفلی برای زن شوهردار:

زن نمی‌تواند بدون اجازه شوهرش در صورتیکه شوهرش مقیم باشد، روزه ثوابی بگیرد. از ابو هریره رضی الله عنه روایت شده که پیامبر اسلام فرمود: «وَلَا تَصُومُ الْمَرْأَةُ يَوْمًا وَاحِدًا وَرَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ». «روزه نگیرد زن حتی یک روز در حالیکه شوهرش باشد مگر به اجازه او غیر از رمضان»^۲. این حدیث شریف بصورت آشکار زن را از روزه گرفتن روزه نفلی در حالیکه شوهرش حاضر باشد منع می‌کند زیرا ممکن است باعث تلف حق او گردد ولی در روزه رمضان چون فرض است اجازه گرفتن از شوهر لازم نمی‌باشد.

روزه مکره:

۱- سنن الترمذی: ۲ / ۶۸۱ / ۹۷، سنن ابو داود: ۶ / ۴۵۷ / ۲۳۱۷.

۲- احمد، بخاری، مسلم.

روزه است که انسان تنها روز شنبه و یا یکشنبه را روزه بگیرد و یا فقط روز عاشورا را روزه بگیرد. و یا روزه گرفتن زن بدون اجازه شوهر، و یا روزه گرفتن بدون افطار (که بنام روزه وصال) یاد می‌گردد. و غیره از این قبیل روزه را در شریعت اسلام بنام روزه مکروه مسمی نموده‌اند.

روزه حرام:

در روزهای ذیل سال گرفتن روزه حرام می‌باشد.

۱- در روز عید رمضان و قربان، از ابو عبید مولای ابن أزرر روایت است: در روز عید با عمر بن خطاب رضی الله عنه بودم گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله از روزه گرفتن در این دو روز نهی فرموده است، اولین روز بعد از ماه رمضان (عید فطر) و روزی که از قربانی‌هایتان می‌خورید (عید قربان).^۱

۲- ایام تشریق، از ابو مره مولای أم هانی روایت است: با عبد الله بن عمرو نزد پدرش عمرو بن عاص رفتیم، غذایی جلو ما گذاشت و گفت: «بخورید، (عبدالله) گفت: من روزه هستم، عمرو گفت: بخورید، اینها روزهایی است که پیامبر صلی الله علیه و آله به ما امر می‌کرد که روزه نگیریم و از روزه گرفتن ما را نهی می‌کرد. امام مالک گفته است: منظور از این روزها ایام التشریق است.»

۳ - روزه گرفتن جمعه به تنهایی: از ابو هریره رضی الله عنه روایت است: «هیچ کدام از شما روز جمعه روزه نگیرد مگر اینکه روز قبل یا بعد از آن نیز روزه بگیرد».^۲

۴- روزه گرفتن شنبه به تنهایی: در حدیث عبدالله بن بسر سلمی از خواهرش صماء روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «روزه شنبه را به تنهایی روزه نگیرید مگر روزه‌های که

۱- صحیح امام بخاری: ۴ / ۲۳۸ / ۱۹۹۰، صحیح امام مسلم: ۲ / ۷۹۹ / ۱۱۳۷.

۲- صحیح امام بخاری: ۴ / ۲۳۲ / ۱۹۸۵، صحیح امام مسلم: ۲ / ۸۰۱ / ۱۱۴۴، سنن ابوداود: ۷ / ۶۴ / ۲۴۰۳.

بر شما فرض باشد، و اگر بجز پوست انگور یا شاخه درخت چیز دیگری نیافتید آن را بجوید تا آن روز روزه نباشید»^۱.

۵- نیمه دوم شعبان برای کسی که به روزه گرفتن آن عادت ندارد: از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «هیچ کدام از شما یک یا دو روز قبل از رمضان روزه نگیرد مگر اینکه به روزه گرفتن در آن روز عادت داشته باشد که در این صورت می تواند آن روز را روزه بگیرد»^۲.

روزه بر کی فرض است؟

اجماع علماء بر اینست که روزه (ماه رمضان) بر هر شخص مسلمان، عاقل، بالغ، سالم و مقیم فرض است البته زن باید از حیض و نفاس پاک باشد^۳.

مفهوم شرط بلوغ:

شرط بلوغ بدین معنی است که مسلمان که بر سن بلوغ رسیده باشند و توانمندی گرفتن روزه را داشته باشند. روزه بالای آنان فرض می گردد. این بدین معنی است کسانیکه به سن بلوغ نرسیده اند گرفتن روزه بالای آنان فرض نمی باشد. پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده است: «رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ: عَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقَلَ وَعَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ». «تکلیف از سه دسته برداشته شده است: از دیوانه تا هوشیار شود و از به خواب رفته تا بیدار شود و از کودک تا بالغ شود»^۴.

مفهوم شرط قادر بودن:

۱- سنن ابو داود: ۷/۶۶/۲۴۰۴، سنن الترمذی: ۲/۱۲۳/۷۴۱.

۲- صحیح امام بخاری: ۴/۱۲۷/۱۹۱۴، صحیح امام مسلم: ۲/۷۶۲/۱۰۸۲.

۳- فقه السنة: ۱/۵۰۶ ط الریان.

۴- صحیح جامع صغیر: ۳۵۱۴، سنن الترمذی: ۲/۱۰۲/۶۹۳.

شرط قادر بودن به این معنی است که یک نفر مسلمان توان گرفتن روزه را داشته باشد بالای آنان گرفتن روزه فرض می‌گردد، ولی مریضان که توان گرفتن روزه را ندارد و با گرفتن روزه وضعیت صحی آنان برهم می‌خورد و دوکتوران برای آنان گفته باشند در صورتیکه روزه بگیرند به وضعیت جسمانی‌شان ضرر می‌رسد در این صورت گرفتن روزه بر آنان فرض نبوده. هر زمانیکه از مریضی بهبود یابند و عذر موجود مرفوع گردد به قضاء آن مبادرت ورزند.

امراض:

امراض که خوردن روزه را به توصیه داکتر معالج متدین جواز دانسته عبارتند از: (امراض سل، امراض صدري، امراض معدی، امراض روانی، که انسان به گرفتن روزه از حالت نورمال خارج می‌گردد. و غیره امراض خطرناک و مضر...) اگر شخصی فقط به اساس وهم و خیال خود که گویا روزه او را مریض می‌سازد و یا مریضی او را افزایش می‌دهد، در حالیکه آن را تجربه هم نکرده و نه دکتور متخصص برایش مشوره داده، روزه نگیرد گنهگار بوده و باید کفاره آنرا هم پردازد.

شیخوخت و یا کبر سن:

شیخوخت و یا کبر سن بدین معنی است، آن‌عه از مسلمانانیکه توانمندی گرفتن روزه را از دست داده باشند. به اساس این حکم الهی ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ﴾ [البقرة: ۱۸۴]. پیران کهن سال و زنانی که نتوانند روزه بگیرند پس باید فدیة بدهند. همچنان این حکم شامل حال آن‌عه از کسانی می‌گردد که به امراض مزمن که علاج دو باره آن غیر ممکن باشد. برآنان گرفتن روزه فرض نیست در بدل آن می‌توانند فدیة دهند که سیر کردن هر روزه یک نفر مسکین است.

مجاهد:

مجاهد که مصروف جهاد اعلاى کلمه الله و دفاع از مقدسات وطن باشد، گرفتن روزه بالای آن فرض نیست. می تواند بعد از اینکه امور مجاهدت اش به پایان رسید به گرفتن روزه اقدام نماید.

مسافر:

برای مسافر بر اساس حکم آیه متبرکه ﴿وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة: ۱۸۵]. «کسانیکه از شما مریض و یا در سفر باشد، شمار روزهای دیگر آنرا بگیرد». (جواز دارد که روزه را افطار نماید). علماء حدود مسافتی که سفر بشمار می آید را ۴ بُرد بر آورد نموده اند. هر بُرد عربی برابر است با (۲۲.۱۷۶) کیلومتر، در نتیجه مسافتی که احکام سفر به آن تعلق می گیرد برابر است با ۴ برابر این مقدار یعنی (۸۸.۷۰۴) کیلومتر (برای معلومات مزید مراجعه شود به کتاب «الفقه الإسلامی وأدلته» ۱/ ۷۴-۷۵). علماء برای تأیید نظریات خویش بر روایات ذیل اسلامی استناد نموده اند:

۱- از پیامبر ﷺ به سند ضعیف روایت شده است که گفت: «يَا أَهْلَ مَكَّةَ لَا تَقْصُرُوا الصَّلَاةَ فِي أَدْنَى مِنْ أَرْبَعَةِ بُرْدٍ مِنْ مَكَّةَ إِلَى عُسْفَانَ»^۱. یعنی: «ای اهل مکه، از مسافت کمتر از ۴ بُرد ما بین مکه و عسفان (نمازها را) قصر نکنید».

۱- روایت طبرانی در المعجم الكبير ۲/ ۱۱۶، و دارقطنی ۱/ ۳۸۷، و بیهقی ۳/ ۱۳.

۲- از ابن عباس رضی الله عنه سؤال شد که آیا تا رفتن به عرفه نمازها را قصر کنیم؟ گفت: نه، ولی تا عسفان و جدة و طائف (می شود نماز را قصر کرد).^۱ ۳- ابن عمر و ابن عباس رضی الله عنهما هنگام سفر در مسافت ۴ بُرد به بالا (یعنی بیشتر از (۸۸.۷۰۴) کیلومتر) نمازها را دو رکعت می خواندند و روزه را نمی گرفتند. ابن عمر هنگام رفتن به «ذات النصب» نماز را قصر کرد، و بین این مکان تا مدینه ۴ بُرد مسافت بود.^۲ در ضمن سفر باید سفر مباح باشد تا احکام سفر بر او تعلق گیرد. در نتیجه کسی که مسافت بیشتر از (۸۸.۷۰۴) کیلومتر را طی کند احکام سفر به او تعلق می گیرد و می تواند روزه را بشکند و نمازها را قصر و جمع کند، ولی همانطور که بیان شد باید سفرش مباح باشد، ولی اگر مسافت طی شده کمتر از (۸۸.۷۰۴) کیلومتر باشد، احکام سفر به او تعلق نمی گیرد، و نمی تواند که روزه را بشکند و یا نمازها را قصر و جمع کند. و نا گفته نماند که مسئله فوق الذکر یکی از آراء علماء در مورد مسافت قصر و جمع می باشد، و نظریه های دیگری نیز وجود دارد و علماء نزدیک به ۲۰ قول را در مورد مسافت قصر بیان کرده اند. که نسبت طوالت کلام از ذکر آن جلوگیری می نمایم. (ولسی قابل تذکر است به مجرد که مسافر به حالت مقیم آید به گرفتن روزه آغاز و ایام قضاء شده را قضائی بیاورند).

حمل:

زنان که حامله اند و می دانند که به گرفتن روزه برای حمل و خود آن ضرر می رسد مکلف به گرفتن روزه نیستند.

ارضاع:

۱- التلخیص الحبر ۴۶/۲.

۲- فتح الباری ۵۶۶/۲.

اگر زن شیرده گمان غالب کند که در صورت روزه گرفتن ضرر شدید به طفل وی خواهد رسید اجازه دارد روزه نگیرد. صرف قضای روزه بر آنها فرض است. از انس بن مالک کعبی رضی الله عنه روایت شده که رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فرموده است: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ الصَّوْمَ وَشَطْرَ الصَّلَاةِ وَعَنِ الْحُبْلَى وَالْمُرْضِعِ الصَّوْمَ». «خداوند عَزَّ وَجَلَّ برداشته از مسافر روزه و نصف نماز را و از زن حامله و شیرده روزه را»^۱. امام ابو حنیفه رحمته الله می فرماید: اگر زنی حامله یا شیرده از روزه گرفتن بترسد جایز است افطار کند فرق نمی کند که خوف او بر خودش و طفل اش و یا تنها بر خودش و یا تنها بر طفلش باشد، و در صورت که قدرت یافت صرف بر او قضاء لازم است نه فدیة، همچنان پیهم روزه گرفتن در ایامی که قضا می کند بر او لازم نمی باشد. این حکم برای زنی که فرزند خود را شیر می دهد و زنی که برای شیر دادن اجیر شده فرقی ندارد زیرا اگر مادر طفل باشد شیر دادن به اساس دیانت بر او واجب است، و اگر اجیر باشد شیر دادن به اساس عقد بر او واجب شده است.

حائض و نفاس:

زنانیکه به دوره حیض و نفاس باشند جواز ندارد که روزه دار گردند. اگر زن حائض و زنی که در نفاس است روزه بگیرند، روزه آنها صحیح نیست؛ چون یکی از شروط صحت روزه، پاکی از حیض و نفاس است و بر آنها قضا واجب است. در حدیث از بی بی عایشه رضی الله عنها روایت است: «كُنَّا نَحِيضُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ نَظُهُرُ فَيَأْمُرُنَا بِقَضَاءِ الصِّيَامِ وَلَا يَأْمُرُنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ». «ما در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به حیض می افتادیم، به ما دستور داده می شد که تنها روزه را قضا کنیم نه نماز را»^۲. زن هر زمانیکه از دوره خلاص شدند به تجدید نیت به گرفتن روزه اقدام نمایند. زنان حائضه و نفساء روزه فوت شده شانرا

۱- احمد، ابوداود، ابن ماجه، ترمذی.

۲- صحیح سنن الترمذی: ۶۳۰، صحیح مسلم: ۱/ ۳۳۵/۲۶۵، سنن ابو داود: ۱/ ۴۴۴/۲۶۰ و ۲۵۹.

بعد از رمضان قضاء می‌آورند. (اگر دوره نسائی‌اش قبل از فجر صورت گیرد می‌تواند اول نیت و بعداً به گرفتن روزه اقدام نماید و اگر دوره نسائی آن بعد از فجر صورت گیرد در صورتیکه خواسته باشد می‌تواند در همان روز از خوردن و نوشیدن ابا و ورزد. ولی روزه آن درست نبوده باید به قضاء آن مبادرت نماید). قابل تذکر است آن‌عه از زنانیکه مریض به جریان دم متداوم مبتلاءند (خارج از ایام حیض و نفاس) می‌توانند روزه بگیرند. و حتی نماز پنج‌گانه را بشرط آنکه برای هر نماز وضو جداگانه نماید، اداء نماید. اگر زن فقط یک لحظه قبل از شام حیض یا نفاس ببیند روزه‌اش باطل گردیده و باید آنرا قطع کند. اگر خون حیض یا نفاس برای لحظه‌یی هم قطع شود برای روزه نیت کند هر چند غسل را کمی به تأخیر اندازد.

تبصره: باید دانست اگر روزه انسان فاسد شود باید از خوردن، نوشیدن و سایر شکننده‌های روزه به جهت احترام رمضان خود داری کند اما این حکم برای حائض و نفساء تطبیق نمی‌شود بلکه بر وی لازم است که خوردن و نوشیدن خود را از چشم مردم پنهان نماید.

شدت گرسنگی و تشنگی:

اگر روزه دار از شدت گر سنگی به خطر زندگی یا خطر فتور در عقل باشد می‌تواند روزه نگیرد.

ترس از هلاکت:

اگر به علت محنت و مشقت احتمال مردن، یا ظالمی بر کسی جبر کند که اگر روزه گرفتی ترا خواهم کشت یا به سختی ترالت و کوب خواهم کرد و یا یکی از اعضای بدن ترا قطع خواهم کرد، اجازه است که روزه نگیرد.

بی‌هوشی:

اگر بیهوشی بر کسی طاری گردد و چند روز دوام کند. در این صورت قضای روزهای که مانده واجب است.

جنون:

اگر جنون بر کسی طاری گشت و از آن هیچ وقت بهبود نمی‌یابد از گرفتن روزه معاف است، قضا و فدیة واجب نمی‌باشد ولی اگر بهبود یافت، قضا بر وی واجب است. تبصره: اگر بیمار و مسافر با گرفتن روزه دچار مشقت نشوند، روزه گرفتن بهتر است و اگر دچار مشقت شوند بهتر آن است که روزه نگیرند. در حدیث شریف از ابو سعید خدری رضی الله عنه روایت است: با پیامبر صلی الله علیه و آله در ماه رمضان به جنگ با کفار رفتیم بعضی از ما روزه بودند و بعضی دیگر روزه نبودند بدون اینکه از همدیگر ایراد بگیرند و معتقد بودند کسی که توانایی روزه دارد اگر روزه بگیرد بهتر است و کسی که توانایی روزه را ندارد بهتر آن است که روزه نگیرد»^۱.

حالاتی که شکستن روزه در آنها جایز است:

حمله ناگهانی مرض که خطر مرگ را در بر داشته باشد و یا حوادث ترافیکی توام با خطر باشد. اگر کسی ناگهان مریض شود و یا در صورتیکه روزه خود را نشکند خطر شدت بیماری او را تهدید می‌کند جواز دارد روزه خود را بشکند. اگر کسی را مار و یا گزدم گزید و ضرورت به دوا باشد می‌تواند روزه خود را بشکند.

شروط روزه:

اول اسلام: یکی از شرایط روزه همانا مسلمان بودن است. کسانی که از دین اسلام بر گردند روزه آنان باطل است و در صورت رجعت دوباره به دین مبین اسلام می‌توانند به قضاء روزه اقدام نمایند.

۱- مسلم: ۶۹/۷۸۷/۲ - ۱۱۱۶، سنن الترمذی: ۱۰۸/۲ - ۷۰۸.

دوم نیت: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى». «قبول و صحت اعمال با نيات است، پذيرش و پاداش هر عمل بستگی به نیت آن دارد».

معنای نیت اراده کردن در قلب می‌باشد. روزه بدون نیت درست نمی‌باشد. روزه دار باید در شب (از آغاز غروب آفتاب الی طلوع آفتاب یا فجر) نیت روزه را بعمل آرد. محل نیت همان قلب است ضرورت نیست که به زبان مبادرت شود. نیت روزه می‌شود از آغاز شهر رمضان آغاز، و الی اخیر ماه رمضان ادامه یابد. ضرورت به تجدید همه روزه آن نیست. ولی اگر روزه به اثر یکی از عذر شرعی مقطوع گردد ضرورت است که به آغاز دوباره نیت روزه نیز تجدید یابد. (نیت به هر زبان که شخص می‌خواهد می‌تواند آنرا بجا آورد. نیت تنها به الفاظی عربی شرط نیست). اگر شخصی در شب نیت می‌کند بگوید: «وبصوم غد نويت من شهر رمضان». «و من نیت کردم برای فردا روزه ماه رمضان را» و شخصی که در روز نیت می‌کند بگوید: «نویت وبصوم الیوم من شهر رمضان» «من نیت کردم برای امروز روزه رمضان را» برای مسافر ضرور است که در رمضان نیت کدام روزه واجب را ننماید، اگر نیت روزه فرض رمضان را کند یا نیت روزه نفلی را در هر صورت درست است. کسیکه روزه قضای رمضان المبارک را می‌گیرد ضرور است که بطور معین نیت روزه فرض را بنماید. اگر شخصی در شب نیت روزه را فراموش کند و در روز بیادش آید، در سه نوع روزه نیت کردن تا قبل از زوال آفتاب صحیح می‌باشد که عبارت‌اند از: «روزه رمضان المبارک، روزه‌های نذر که روز یا تاریخ آن معین گردیده باشد، روزه نفلی». در چهار نوع روزه نیت کردن از غروب آفتاب تا طلوع صبح صادق ضرور بوده و پس از طلوع صبح صادق نیت کردن کافی نمی‌باشد و این روزه‌ها عبارت‌اند از: «روزه قضایی رمضان المبارک، روزه‌های نذر که روز و تاریخ آن معین نشده باشد، روزه‌های کفاره، روزه‌های قضایی روزه نفلی که پس از آغاز به علتی فاسد شده باشد». اگر شخصی در شب بنا بر دلیلی اراده روزه گرفتن را نداشته و در صبح هم به فکر روزه نگرفتن باشد، سپس قبل از زوال آفتاب فکر کند ترک روزه رمضان

درست نیست و نیت کند روزه اش صحیح می باشد، اما صبح چیزی خورده باشد ضرورت به نیت نمی افتد.

فرائض روزه:

در روزه از نمودار شدن صبح صادق تا غروب آفتاب کناره گیری کردن از سه چیز فرض است: ۱- امتناع از خوردن، ۲- امتناع از نوشیدن، ۳- امتناع از لذت جنسی.

سنن و مستحبات روزه:

سحری کردن اگر چه به دانه خرما باشد، خوردن سحری در اخیر وقت مستحب است طوری که چیزی وقت به صبح صادق مانده باشد. نیت روزه در شب مستحب است، عجله در افطار پس از غروب آفتاب تاخیر نکردن در افطار مستحب است. افطار با آب و خرما مستحب بوده. روزه دار باید در ماه مبارک رمضان از: غیبت، سخن چینی، دروغگویی، غالمغال، قهر و ظلم، امتناع بعمل آرد.

وقت روزه:

وقت روزه فرضی و یا روزه شرعی، به حکم قرآن از طلوع صبح صادق آغاز و تا غروب آفتاب ادامه می یابد. چنانچه در (آیه ۱۸۷ سوره بقره) آمده است:

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيَامَ إِلَى الْوَيْلِ﴾ [البقرة: ۱۸۷]. «تا آن وقت بخورید و بنوشید که خط سفید از خط سیاه خوب نمایان و آشکار شود و باز روزه را تا اول شب به اتمام رسانید و آنرا بگیرید». ولی در کشورهایی که آبر آلوداند و تعیین وقت در آن دشوار است فتوای علما است که افطار به وقت محلی نزدیکترین کشور اسلامی صورت می پذیرد. روزه گرفتن در شب جواز نداشته خداوند عز و جل شب را برای استراحت آفریده ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ [یونس: ۶۷].

سحری «پس شب» و افطار:

پیامبر اکرم ﷺ فرموده است: «سه امر از جمله اخلاق پیامبران می باشد: «تأخیر در سحری، تعجیل در افطار، در نماز دست راست را بر چپ گذاشتن». پیامبر اسلام می فرماید: «سحری بخورید، زیرا در خوردن سحری برکت است: برای روزه گرفتن روز از خوردن سحری کمک بگیرد و برای قیام لیل (تهجد) از خوابیدن بعد از ظهر کمک حاصل کنید». برای روزه دار مستحب است که با خرما تازه افطار کند و در صورت عدم موجودیت آن با آب افطار نماید و در زمستان می تواند با خرمای خشک و در صورت عدم موجودیت آن با آب افطار کند تا معده آماده گردیده و غذایی را که بعدا خورده می شود بتواند هضم نماید. پس از آنکه شخص با خرما یا آب و غیره افطار کرد نماز شام را می خواند و بعد از آن غذا می خورد و پیامبر ﷺ فرموده است: «إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيَفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ، فَإِنَّهُ بَرَكَةٌ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ تَمْرًا فَالْمَاءُ، فَإِنَّهُ طَهُورٌ». «چون افطار کند یکی از شما پس افطار کند با خرما، پس چون نیافت پس افطار کند با آب زیرا پاک کننده است»^۱. برای روزه دار عجله در افطار و تأخیر در سحری افضل می باشد زیرا پیامبر ﷺ فرموده است: «لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِمَحَيْرٍ مَا أَحْرَوْا السَّحُورَ وَعَجَلُوا الْفِطُورَ». «همیشه امت من به خیر باشند تا وقتیکه به تأخیر اندازند سحری را و شتاب کنند در افطار».

دعای افطار:

«اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ» «خداوند! من برای تو روزه گرفتم و از رزقی که تو نصیب کرده ای افطار نمودم»^۲. و یا این دعا: «بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ تَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ».

۱- متفق علیه.

۲- روای حدیث شریف: ابوداود.

دعا بعد از افطار:

«ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ العُرُوقُ وَثَبَتَ الأَجْرُ إِن شَاءَ اللهُ» «تشنگی زایل شد، رگها سیراب گشت، و اگر خداوند خواست اجر نیز خواهد رسید»^۱.

ثواب افطار دادن:

اگر شخصی به روزه دار افطار دهد آنقدر اجر و ثواب کمایی می کند که نصیب روزه دار می شود، هر چند افطاری مذکور چند لقمه نان یا یک خرما باشد. پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده است: «شخصی که روزه داری را افطاری دهد او را اجر و ثواب مانند روزه دار است». (بیهقی).

امور باطل کننده روزه:

در باب مبطلات روزه آمده است: هر آنکسی که بدون عذر شرعی روزه را بخورد، اگر تمام عمر روزه هم بگیرد ثواب آنروز را بدست نخواهد آورد. امور که روزه را باطل می سازد عبارتند از: ۱- جماع در روز. ۲- انزال منی بشکل عمدی. (ولی اگر انزال در خواب صورت گیرد روزه اش فاسد نمی گردد). ۳- رسیدن چیزی (جامد باشد و یا مایع) به معده بطور عمدی باشد و یا غیر قصدی. ۴- استعمال سگرت و یا سایر دخانیات. ۵- گرفتن دواء از همه طرق موصوله به معده.

مکروهات روزه:

اموری که روزه را مکروه می سازد عبارتند از: لب زدن و یا در دهن گرفتن لب زن و یا برهنه ملاحظه کردن هر چند خطر انزال و جماع هم نباشد مکروه است. انجام اموری که اندیشه انسان را آنقدر ضعیف سازد که موجب شکستن روزه شود مکروه است. بیش از ضرورت شستن دهن و بینی. بدون دلیل لعاب دهن را جمع کردن و آنرا فرو بردن. اظهار

۱- روای حدیث شریف: ابوداود.

بی قراری، اضطراب و اضمحلال. به غسل ضرورت داشته و موقع آن نیز میسر باشد، اما بدون دلیلی تأخیر کرده و بعد از صبح صادق غسل کند. چیزهای مانند پودر دندان، کریم دندان، زغال و غیره را در دهن نگهداشتن و آنرا با دندان فشار دادن. غیبت کردن، دروغ گفتن، دشنام دادن، غالمغال، لت و کوب نمودن و بر کسی ظلم کردن. قصداً گرد و غبار را در حلق جمع کردن روزه را مکروه می‌سازد.

قضاء روزه:

معنای قضاء عبارت از یک روز روزه گرفتن بعد از ماه رمضان بجای یک روز روزه‌ی که در ماه رمضان باطل گردیده، می‌باشد. قضاء روزه می‌شود در ایامی که گرفتن روزه در آن ممنوع نباشد صورت گیرد. قضاء روزه را الی آغاز ماه مبارک سال نو می‌تواند بجا آورد. قضاء روزه می‌تواند پی در پی و یا متفرق صورت گیرد.

کفاره چیست؟

کفاره عبارت از جزای شرعی می‌باشد که خداوند سبحانه تعالی آنرا بر کسیکه بعضی از جرایم از او سرزند تعیین فرموده است مانند، وجوب کفاره بر قاتل یا کسیکه سوگندش را می‌شکند. کفاره بر روزه دار وقتی واجب می‌شود که عمداً روزه خود را فاسد نماید مثلاً اینکه جماع کند. کفاره دو ماه روزه پی در پی را می‌گیرد، در صورتیکه در این دو ماه رمضان و روزه‌هاییکه روزه در آن منع گردیده است نباشد. اگر به گرفتن دو ماه روزه نیز قادر نبود، به شصت مسکین طعام دهد. کفاره در روزه فرضی بوده در فساد روزه غیر رمضان کفاره وجود ندارد، اگر چه قضای رمضان هم باشد. دادن طعام به ۶۰ مسکین، فقیر، محتاج، نه برای کسانی که نفقه ایشان بر او فرض باشد (مانند پدر، مادر، زن) همچنان می‌شود مقدار طعام را به پول نیز تادیه گردد و همچنان می‌توان همان مسکین را برای ۶۰ روز کامل طعام داد. (طعام شامل نان چاشت، شب و نان صبح می‌گردد).

فدیه:

اگر زن حامله و شیرده توانایی روزه گرفتن را نداشته و یا از آسیب دیدن کودکشان بیم داشته باشند، می‌توانند روزه نگیرند ولی باید فدیة بدهند و لازم نیست روزه را قضا کنند. از ابن عباس رضی الله عنهما روایت است: «رُخِّصَ لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ وَالْعَجُوزِ الْكَبِيرَةِ فِي ذَلِكَ وَهُمَا يُطِيقَانِ الصَّوْمَ أَنْ يُفْطِرَا إِنْ شَاءَا وَيُطْعَمَا مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا، ثُمَّ نُسِخَ ذَلِكَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ وَثَبَتَ لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ وَالْعَجُوزِ الْكَبِيرَةِ: إِذَا كَانَا لَا يُطِيقَانِ الصَّوْمَ، وَالْحَامِلُ وَالْمَرْضِعُ إِذَا خَافَتَا أَفْطَرَتَا وَأَطْعَمَتَا مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا». «به پیر مرد و پیر زنی که توانایی روزه گرفتن را دارند اجازه داده شد تا اگر خواستند روزه نگیرند و به بدل هر روز، مسکینی را غذا بدهند، و قضای روزه بر آنها لازم نیست، سپس؛ این حکم با آیه ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ نسخ شد ولی (آن حکم) برای پیر مرد و پیر زنی که توانایی روزه گرفتن را ندارند ثابت مانده است. همچنین زن حامله و شیرده‌ای که (بر حال خود یا طفل خود) بیم دارند می‌توانند روزه نگیرند و به بدل هر روز، یک مسکین را طعام دهند»^۱. همچنین از ابن عباس رضی الله عنهما روایت است: «إِذَا خَافَتِ الْحَامِلُ عَلَى نَفْسِهَا، وَالْمَرْضِعُ عَلَى وَلَدِهَا فِي رَمَضَانَ قَالَ: يَفْطِرَانِ، وَيُطْعَمَانِ مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا، وَلَا يَقْضِيَانِ صَوْمًا». «اگر زن حامله از ضرر به جان خود و زن شیرده از ضرر به طفلش بیم داشت، می‌توانند روزه رمضان را نگیرند و به جای هر روز مسکینی را طعام دهند و قضای روزه بر آنها لازم نیست»^۲.

مقدار طعام واجب:

۱- بیهقی: ۴ / ۲۳۰.

۲- شیخ البانی در کتاب الإرواء ۴ / ۱۹ این حدیث را به طبری [۲۷۵۸] نسبت داده و گفته است: سند آن به شرط مسلم صحیح است.

از انس بن مالک رضی الله عنه روایت است: «أَنَّهُ ضَعَفَ عَنِ الصَّوْمِ عَامًا فَصَنَعَ جَفْنَةً مِنْ تَرِيدٍ وَدَعَا ثَلَاثِينَ مِسْكِينًا فَأَشْبَعَهُمْ». «او سالی دچار ضعف شد بطوریکه نتوانست روزه بگیرد، پس کاسه‌ای ترید گوشت درست کرد و سی مسکین را دعوت نمود و آنها را سیرکرد»^۱.

تبصره: فدیة شامل، طعام، غله، و قیمت آن هم می‌گردد، مقدار فدیة به اندازه صدقه فطر است. ولی اگر شخص از مرض بهبود یابد، قضائی روزه فوت شده بر او واجب است، خداوند پاک در مقابل فدیة او اجر و ثواب نصیب‌اش می‌گرداند. در غذا دادن (صبح و شام) معیار حد وسط غذایی می‌باشد که خود شخص در زندگی عادی خویش می‌خورد.

مساوات میان «گناه» و کفاره یا جزاء:

باید گفت که: منظور از مساوات میان «گناه» و «کفاره یا فدیة» مساوات عددی نیست، بلکه کیفیت عمل را نیز باید در نظر گرفت خوردن یک روز روزه ماه مبارک رمضان با آن اهمیت که دارد، جزاءاش یک روز کفاره نیست بلکه باید آن قدر روزه بگیرد که به اندازه احترام آن یک روز ماه مبارک شود؛ به همین اساس است که کفاره گناهان در ماه مبارک رمضان بیش از سایر ایام است و ثواب اعمال نیک هم بیشتر از سایر روزها است.

ماه مبارک رمضان و نزول قرآن:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَرَّكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿۳﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿۴﴾﴾ [الدخان: ۳-۴].

«ما قرآن را در شبی مبارک نازل نموده ایم زیرا همواره هشدار دهنده و انذار کننده بوده‌ایم. در آن شب مبارک هر امری طبق حکمت خداوند تنظیم می‌شود». مبارک: از ماده برکت گرفته شده است. یعنی شب پر از رحمت، شب بسیار مفید و سودمندی، که در آن فراخی و زیادی نعمت و روزی وجود می‌داشته باشد. همچنان خداوند پاک می‌فرماید:

۱- الإرواء ۴/۲۰، دارقطنی: ۲/۱۶/۲۰۷.

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ [البقرة: ۱۸۵]. «ماه رمضان ماهی است که در آن قرآن فرود آورده شده است». بناءً حکم مطلق همین است که شب قدر در ماه مبارک رمضان است. شبی است که در آن قرآن عظیم الشان که مبدا تمام خیرات و برکات و سرچشمه تمام نیکی‌ها و خوبی‌ها است، نزول یافته است. شب قدر، شبی است، که مقدرات جهان بشریت با نزول قرآن در آن استحکام می‌پذیرد و مشخص می‌گردد. مفسرین اسلام نزول قرآن را بردو قسم: ۱- نزول دفعی و کلی ۲- نزول تدریجی تقسیم می‌نمایند: نزول دفعی یعنی قرآن بطور کامل در شب قدر بر قلب رسول اکرم ﷺ نازل گردیده است و نزول تدریجی عبارت از نزولی است که: قرآن در مدت بیست و سه سال به تدریج و به مناسبت‌ها و طبق رویدادها بر پیغمبر اسلام محمد ﷺ نزول یافته است.

لیلة القدر:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿۱﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿۲﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿۳﴾﴾ [القدر: ۱-۳]. «به تحقیق ما فرود آوردیم قرآن را در شب قدر. و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست شب قدر. شب قدر بهتر است از هزار ماه». خداوند پاک می‌فرماید: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ [البقرة: ۱۸۵]. «ماه رمضان ماهی است که در آن قرآن فرود آورده شده است». و در سوره قدر می‌خوانیم: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ «ما آن را در شب قدر نازل کردیم». بناءً حکم مطلق همین است که شب قدر در ماه مبارک رمضان است.

معنای قدر:

قدر به معنای اندازه کردن، معین نمودن و فیصله کردن آمده است. یعنی لیلة القدر شبی است که خداوند متعال در آن هر چیزی را صحیحاً اندازه می‌نماید. و وقت آنرا تعیین می‌کند و احکام را نازل می‌فرماید و تقدیر هر چیزی را مقرر می‌نماید. ﴿فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝ أَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا﴾ [الدخان: ۴-۵]. «فیصله کرده می‌شود هر کار استوار آن، فرود آوردیم آنرا به وحی کردن از نزد خویش». (الدخان: ۴-۵).

لیلة القدر در کدام یکی از شب‌های رمضان می‌باشد:

حضرت ام المومنین عائشه رضی الله عنها می‌گوید: که پیامبر فرموده است: «لیلة القدر را در ده شب آخر رمضان در شب‌های طاق جستجو کنید». ولی به هر حال برای مسلمانان بهتر این است که هر شب ماه مبارک را به احتمال این که شب قدر باشد، به عبادت و قرائت قرآن و دعا بگذرانند و دعا خویش را منحصر به سه و یا چهار شب و یا هم شب‌های طاق نسازند.

دعای لیلة القدر:

بی بی عایشه رضی الله عنها می‌گوید: که به پیامبر صلی الله علیه و آله عرض کردم که ای پیامبر خدا! اگر من در بیابم که کدام شبی لیلة القدر است که در این شب به خداوند جل جلاله چه دعا کنم: فرمود: بگو: «اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفْوٌ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي». «خداوندا! تو بسیار عفو کننده و بسیار صاحب کرمی، عفو نمودن را می‌پسندی، پس خطاهای مرا عفو کن». ای خواجه چه جوی از شب قدر نشانی = هر شب، شب قدر است اگر قدر بدانی. (سعدی شیرازی).

۱- روای حدیث شریف: امام بخاری.

ارمغان‌های رمضان:

تلاوت، تعلیم و تعلم قرآن مجید، تحقیق و تتبع در امورات و عرصه‌های اسلامی و آشنایی با سیرت پیامبر اسلام و صحابه کرام و تاریخ اسلامی، اقامه نمازها، و ادای تراویح با ختم قرآن عظیم الشان، عادات به نوافل و نمازهای سنتی، افزایش صدقات، انفاق و تقویت روح گذشت و احسان، صلہ رحمی و رسیدگی به خویشاوندان، دعا و نیایش بیشتر، امر به معروف و نهی از منکر، توبه و بازگشت از لغزشها و گناهان، ماه رمضان، ماه بازگشت به زلال طبیعت و فضای پاکیزه فطرت و تمرین آزادگی از «خور و خواب و خشم و شهوت» است. ماه رمضان هزاران گوهر گرانبها به انسانها هدیه کرده و می‌کند، ولی سه گوهر «آزادی»، «آگاهی» و «عشق الهی» از در خشانترین هدیه‌های این ماه بشمار می‌رود. روزه انسان را از سلطه هوسها، و نیازهای کاذب، و تحمیلی و افراط در نیازهای واقعی، آزاد می‌کند و به انسان «آزادی اراده» می‌بخشد. انسان در سایه رمضان با «معارف عالی قرآنی» آشنا می‌شود و با بهترین رهنمودهای زندگی انس می‌گیرد. دستیابی به سعادت جاویدانی و رهایی از همه رنج‌های دنیوی و اخروی، بدون «گوهر تقوا» مقدور نیست و رمضان مبارک این گوهر آسمانی را به روزه داران می‌بخشد. پاسداری و نگهبانی از این «گوهر آسمانی» نیاز به هوشیاری، مراقبت و همکاری همگانی دارد.

اهمیت روزه در تناسب با نماز:

زن در حال حیض و نفاس هم نماز و هم روزه را ترک می‌کند، ولی بعد از مریضی فقط روزه را قضاء می‌آورد. و یا اگر کسی علناً نماز نخواند، حد شرعی ندارد، ولی اگر روزه را علنی بخورد حد بر او جاری می‌شود. همچنان خداوند پاک فرموده است: «أنا أُجزى به» یا «أنا أُجزى به» یعنی: «من پاداش روزه را می‌دهم، یا من پاداش روزه‌ای روز دار هستم» در حالی که در باره نماز چنین چیزی نفرموده است.

فلسفه و حکمت فرضیت سی روز روزه در یک سال:

روایت است زمانیکه حضرت آدم علیه السلام در جنت از درختی که از آن منع شده بود، به اندازه از آن تناول کرده بود، که تا به سی روز غذا آن در شکمش وجود داشت، به همین اساس خداوند پاک بر بندگان و فرزندان حضرت آدم تا روز قیامت سی روز روزه را در یک سال فرض نموده است.

پیام رمضان به روزه‌داران:

جلای ذهن و صفای ضمیر توأم با کار و تلاش و آهنگ «قرب‌جویی» در استفاده از انوار رمضان و انعکاس فروغ آن نقش فروان دارد. پیغمبر اسلام می‌فرماید: «رمضان را بخاطر آن رمضان مسمی نمودند که: در آن گناهان می‌سوزند، دروازه‌های آسمان در اولین شب رمضان به روی روزه‌داران گشوده می‌شود و تا آخرین شب آن باز می‌باشد». ماه رمضان ماه دعا، ماه نیایش، ماه ایمان و آگاهی از آزادی است، ماه رمضان ماهی است که برای انسان درس سازندگی، رمز مقاومت و پایداری، رمز صبر و تحمل، رمز سعادت و نیک بختی را می‌آموزند. پیام رمضان پیام تقوا و پرهیزگاری، پیام نوسازی معنوی و فرهنگی است. پیام ماه رمضان پیام خوش رفتاری، پیام عفو و گذشت است. پیام رمضان، پیام آزادی از عادات‌هاست، رمضان ماهی است که انسان را از زنجیر اعتیاد، عاداتها خوردنی، خواندنی، شنیدنی، نوشیدنی، دیدنی رها می‌بخشد. پیام رمضان پیام بیداری از خواب غفلت و رهسایبی انسان از دام شهوت است، پیام رمضان پیام آگاهی از عرفان و عروج بشریت است. ماه رمضان ماه تنظیم جهت‌گیری انسان و تقویت ایمان و تحکیم برادری بر محور قرآن است. پیام رمضان پیام سلامتی، پیام دوستی، پیام اخوت، پیام امنیت، و ایمان، و در نهایت پیام آزادی می‌باشد. ماه رمضان ماه توبه است توبه از رقابت‌ها و حسادت‌ها است. ماه توبه از بدگمانی‌ها نسبت به مؤمنان و حسن ظنی که در حق کفار و منافقان نشان دادیم. بلی ماه رمضان ماه بازگشت به قرآن و تنظیم کامل افکار و اخلاق و

رفتار انسان. پیام رمضان، پیام تقوا و پارسایی و ندای بلند نو سازی معنوی و فرهنگی است. پیام رمضان، پیام آزادی انسان از زنجیر غرائز و هوسهای شیطانی و به بند کشیدن شیاطین، توسط فرشتگان الهی است. نکات ذیل برای آگاهی مسایل روزه بی نهایت مهم است:

انصراف از تصمیم روزه:

اگر روزه دار از تصمیم روزه خویش در روز روزه منصرف شود. در صورتیکه افطار هم نکند، روزه آن فاسد می گردد.

اهانت و توهین به روزه:

اگر کسی بدون عذر شرعی روزه را بخورد، به ماه مبارک رمضان توهین شمرده می شود کنهکار بوده قضاء و کفاره آنرا باید بپردازد. ولی اگر اهانت در یک روز چند بار تکرار گردد، قضاء روزه را بجا آورد و کفاره تکرار نمی گردد.

استعمال سرمه و قطره چکان:

استعمال سرمه (اگرچه سیاهی آن در بلغم هم دیده شود) و یا قطره چکان چشم، و ادویه جلدی و مرهم باب زخم، بدن خود را به تیل چرپ کردن، استعمال گیل موی و استعمال عطریات و خوش بوی، روزه را فاسد نمی سازد. در کتب احادیث آمده است: که در ایام ماه مبارک رمضان یکی از صحابه که از درد چشم سخت می نالید نزد آنحضرت ﷺ آمد و برای آنحضرت گفت: که چشمم سخت درد می کند اجازه دارم که سرمه استعمال نمایم، آنحضرت در جواب اش گفت: بلی می توانی سرمه را استعمال نمایی. همچنان در حدیث از ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها روایت گردیده است: «أَنَّ

النَّبِيِّ ﷺ اِكْتَحَلَ فِي رَمَضَانَ وَهُوَ صَائِمٌ». «پیامبر اسلام ﷺ سرمه کرد در رمضان در حالیکه روزه بود»^۱. هکذا باید گفت که: چشم منفذ برای معده نمی‌باشد. ولی برخی از فقهاء به این نظراند که بهتر و احسن است که استعمال همچو اشیاء در شب صورت بپذیرد. گرفتن ناخن و استعمال مواد بر آن (رنگ ناخن و استعمال آرایش برای زنان) روزه را فاسد نمی‌سازد.

تبصره: استعمال خوش بوی، چرب کردن موی سر و پوست، استعمال قطره و تزریق امپول چون دلیل بر تحریم آنها در شرع وجود ندارد. پس استعمال آن در روزه مباح می‌باشد.

زرق یا پیچکاری:

زرق یا «پیچکاری» و انواع واکسین که در عضله باشد و یا ورید خون باشد و یا گلوکوز (مطابق فتوای علمای دیوبند هندوستان و جامع الأزهر مصر) روزه را فاسد نمی‌سازد. ولی نقطه قابل دقت و توجه آنست که اگر این پیچکاری یا واکسین «به منظور تغذیه صورت گیرد، و روزه دار را از آب و خوراک بی‌نیاز سازد و هدف از آن تغذیه و احساس نکردن گرسنگی باشد، این نوع پیچکاری روزه را باطل می‌سازد. بنابر این گفته می‌توانیم هر چیزی که به نوعی کار تغذیه را انجام دهد شکننده‌ای روزه محسوب می‌شود. اما آن‌عه از پیچکاری‌های که: کار تغذیه را انجام نمی‌دهند و انسان را از آب و از خوراک بی‌نیاز نمی‌سازند، این نوع پیچکاری‌ها روزه را باطل نمی‌سازد، چون نصوص شرعی شامل آنها نمی‌شود، نه به اعتبار الفاظ و نه به اعتبار معانی، و حتی اگر آمپول بیحسی دندان نیز باشد بازهم روزه را باطل نمی‌کند زیرا بمعنای خوراک و آشامیدنی نیست. پس این نوع پیچکاری‌ها نه خوراک هستند نه آب و نه در معنای آب و خوراک. اصل صحت روزه است مگر آنکه دلیل فساد آن به اثبات برسد که در این جا به اثبات

۱- روای حدیث ابن ماجه.

نرسیده است. همچنان پانسمان کردن زخم‌ها روزه را باطل نمی‌کند. ولی اگر زخم عمیق در شکم که دوا به معده برسد، در این صورت روزه می‌شکند.

حجامت:

حجامت یا خون گرفتن (از سر و یا هر عضو دیگر بدن به قصد علاج در رمضان) روزه را فاسد نمی‌سازد. از ابن عباس رضی الله عنهما روایت است: «اَحْتَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ صَائِمٌ». «پیامبر صلی الله علیه و آله در حالی که روزه بود حجامت کرد!». ولی اگر بیم ضعف و سستی وجود داشت، حجامت مکروه است: از ثابت بنانی روایت است: «سُئِلَ أَنَسُ: أَكُنْتُمْ تَكْرَهُونَ الْحِجَامَةَ لِلصَّائِمِ؟ قَالَ: لَا، إِلَّا مِنْ أَجْلِ الضَّعْفِ». «از انس بن مالک سؤال شد آیا شما حجامت را برای روزه دار مکروه می‌دانستید؟ گفت: نه، مگر به خاطر ضعف و سستی»^۱. (صحیح امام بخاری: ۴/ ۱۷۴ - ۱۹۴۰).

غسل جنابت و یا غسل تبرد:

غسل جنابت و یا غسل تبرد از گرمی، اگر روزه دار در ایام روزه غسل نماید، و یا بخاطر دفع برودت هوای گرم را اشتنشق نماید روزه‌اش فاسد نمی‌گردد. در حدیث شریف از ابوبکر بن عبدالرحمن روایت است: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَصُبُّ الْمَاءَ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ الْحَرِّ وَهُوَ صَائِمٌ». «دیدم پیامبر صلی الله علیه و آله را که می‌ریخت آب را بر سر خود از گرمی در حالیکه روزه دار بود»^۲. همچنان اگر روزه دار برای دفع تشنگی غسل نماید، در صورتیکه آب به معده او داخل نگردد، روزه‌اش فاسد نمی‌گردد.

۱- سنن ابو داود: ۲۰۷۹، صحیح امام بخاری: ۴/ ۱۷۴ - ۱۹۳۹، سنن ابو داود: ۶/ ۴۹۸ - ۲۳۵۵.

۲- به کتاب

۳- سنن ابو داود: ۲۰۷۲، وعون المعبود: ۶/ ۴۹۲ - ۲۳۴۸.

حکم بوسه کردن در روزه:

از ام سلمه رضی الله عنها روایت شده است: «أن النبي ﷺ كان يقبل وهو صائم». «پیامبر ﷺ بوسه می‌کرد در حالیکه روزه می‌بود»^۱. از عائشه رضی الله عنها روایت شده است که: «كان رسول الله ﷺ يقبل وهو صائم ويأشُر وهو صائم وكان أملاككم لأربه» «پیامبر اسلام ﷺ می‌بوسید در حالیکه روزه می‌بود و مباشره می‌کرد در حالیکه روزه می‌بود، اما آنحضرت ﷺ از همه شما در کنترل غرایز خویش، قوی تر بود»^۲. در مورد این که بوسه روزه را باطل نمی‌سازد، هیچگونه اختلاف نمی‌باشد. ولی اگر این بوسه، هدف و مقصود روزه را برای روزه دار متزلزل سازد فقهاء نظریات خاص خویش را در مورد ابراز داشته‌اند. که توجه شما را به حدیث متبرکه که از ابی هریره رضی الله عنه روایت گردیده است جلب می‌نمایم: ابی هریره رضی الله عنه فرموده است: «أن رجلاً سأل النبي ﷺ من المباشرة للصائم فرخص له وأتاه آخر فذهي عنها، فإذا الذي رخص له شيخ وإذا الذي نهاه شاب». «مردی پرسید از پیامبر ﷺ از مباشرت روزه‌دار، پس رخصت داد او را و آمد مرد دیگری پس منع کرد او را از آن. پس کسیکه رخصت داد او را پیر بود و کسی که منع کرد او را جوان بود»^۳. فقهاء می‌گویند: برای کسیکه پیامبر ﷺ بوسه را جایز دانسته، آن شخص، شخص پیر بود و برای آن کسیکه آنرا از بوسه نهی فرمود آن شخص، شخص جوان بود. با در نظر داشت همین تعبیرها از حدیث متبرکه برخی از فقهاء بوسه را برای پیرها جواز شمرده و برای جوانان و یا کسانی که قدرت اداره خود را ندارند جایز نه شمرده‌اند. اما در مورد مداعبه با همسر هنگام روزه، در صورتیکه جماع و یا انزال منی صورت نگیرد اشکالی ندارد، طوریکه در حدیث متبرکه از عایشه رضی الله عنها روایت شده است که گفت: «پیامبر ﷺ هنگام روزه (زنش) را

۱- متفق علیه.

۲- فتح الباری: ۴/ ۱۴۹-۱۹۲۷، صحیح مسلم: ۲/ ۶۵-۷۷۱-۱۱۰۶.

۳- ابوداود.

بوسه می‌داد و ملاعبه می‌کرد»^۱. لذا ملاعبه بین زوجین هنگام روزه جائز است ولی بشرطی که زوجین متأكد باشند که این ملاعبه‌شان به جماع منجر نشود و یا منی انزال نشود وگرنه اگر در برابر شهوت ضعیف باشند این امر برای آنها جائز نیست و باید دوری کنند.

۱- صحیح بخاری: ۱۹۲۷، و صحیح مسلم: ۱۱۰۶.